

Комітет із Державних премій України в галузі науки і техніки: історична довідка

Премії для вчених — річ абсолютно необхідна. Вони були завжди, навіть у давні часи. Наука не вміє заробляти, вона може тільки надавати свої результати і чекати від суспільства, від зацікавлених осіб, від меценатів якоїсь допомоги, винагороди.

Державна премія, по-перше, стимулює науку, по-друге, показує суспільству, що наука потрібна, що вона приносить благо.

Премія незалежно від її обсягу — це орден на грудях ученого.

Сам факт отримання премії — це чудова піар-акція для науки.

Державні премії важливі не стільки для вченого, котрого, як і кожную людину, гріє суспільне визнання.

Ці премії важливіші для дезорієнтованої публіки, яка з подивом виявляє, що людина інтелектуальної праці все ще здатна домогтися чогось відчутного в житті.

Вадим Стогній

канд. техн. наук,
заступник голови,
учений секретар

Комітету з Державних премій
України в галузі науки і техніки,
м. Київ

Для реалізації інноваційної політики держави, практичного впровадження ефективних науково-технічних розробок особливе значення має загальнодержавне заохочення вчених і фахівців до активного розвитку науки і техніки. В Україні задля підвищення престижу наукової праці, національного визнання її суспільної значущості, залучення до наукових установ талановитих учених у квітні 1969 р. засновано Державні премії УРСР у галузі науки і техніки та створено Комітет із Державних премій УРСР у галузі науки і техніки.

Постановою ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР було визначено, що найвищі нагороди присуджують *“за видатні наукові роботи, за глибокі теоретичні дослідження з питань марксистсько-ленінської науки, державного і господарського будівництва, за створення підручників для вищих, середніх спеціальних і середніх навчальних закладів, за роботи зі створення і впровадження в народне господарство нової ефективної техніки, високопродуктивних технологічних процесів, прогресивних матеріалів, машин і механізмів, за впровадження передового виробничого досвіду”*.

Перші три роки Комітет ухвалював рішення щодо присудження щороку близько 10 Державних премій та подавав їх на затвердження до ЦК КПУ і РМ УРСР. З метою стимулювання праці вчених і науково-педагогічних працівників, починаючи від 1972 року, встановлюється додатково дві Державні премії УРСР в галузі науки і техніки за створення підручників для вищих, середніх спеціальних і середніх навчальних закладів (постанова ЦК КПУ і РМ УРСР № 409 від 20.08.1971). Від 1976 року збільшено кількість Державних премій до 17 (постанова ЦК КПУ і РМ УРСР № 515 від 11.11.1976).

Для заохочення колективів працівників виробничих і науково-виробничих об'єднань, підприємств, науково-дослідних, проектно-конструкторських організацій, які досягли докорінного поліпшення якості промислової продукції і товарів народного споживання, починаючи від 1975 р., за підсумками соціалістичного змагання щороку присуджували шість Державних премій УРСР за визначні досягнення у праці передовикам соціалістичного змагання (постанова РМ УРСР № 414 від 13.08.1974), від 1986 до 1988 року — вісім (постанова РМ УРСР № 442 від 29.12.1986), а від 1989 року — чотири (постанова ЦК КПУ і РМ УРСР № 256 від 14.10.1989). Останнє таке нагородження відбулося у 1990 році. Нагороджено 582 особи.

Олена Жданенко

заступник ученого секретаря
Комітету з Державних премій
України в галузі науки і техніки,
м. Київ

У 1991 році *Державні премії УРСР в галузі науки і техніки та за визначні досягнення у праці і науково-технічній творчості* перейменовано в *Державні премії України в галузі науки і техніки*. Щорічно присуджували близько 19 Державних премій, із них дві — за підручники (постанова Кабінету Міністрів Української РСР № 287 від 25.10.1991).

Новий етап в історії Державної премії почався зі здобуттям Україною незалежності.

Указом Президента України від 28 березня 1995 року № 263/95 затверджено нове Положення про Державну премію України в галузі науки і техніки, а Комітет підпорядковано безпосередньо главі держави. З метою піднесення ролі й престижу Державної премії України в галузі науки і техніки, подальшого розвитку науково-технічного й інтелектуального потенціалу та з урахуванням змін, що відбулися в суспільстві, Указом Президента України № 800/2000 від 14.06.2000 “Питання Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки” (зі змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 17/2003 від 14.01.2003, № 314/2006 від 19.04.2006, № 571/2006 від 23.06.2006, № 1179/2007 від 04.12.2007) затверджено **Положення про Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки та Положення про Державні премії України в галузі науки і техніки**.

Від 2000 року введено **щорічні премії Президента України для молодих учених**. Указом Президента України № 779/2000 від 12.06.2000 (зі змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 104/2001 від 21.02.2001, № 253/2003 від 24.03.2003) затверджено Положення про щорічні премії Президента України для молодих учених.

Нині Комітет розглядає питання щодо кандидатур на присудження 20 Державних премій України в галузі науки і техніки (далі — Державні премії), 40 премій Президента України для молодих учених, призначення 300 стипендій Президента України та 320 стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених.

За всю історію свого існування персональний склад Комітету оновлювався 11 разів (таблиця 1).

Увесь цей час головою Комітету є академік **Борис Євгенович Патон** — видатний учений, організатор науки, перший Герой України, президент Національної академії наук України. Його наукові досягнення загальноновизнані та відомі далеко за межами держави. Фундаментальні дослідження Б.Є. Патона щодо взаємодії зварювальних джерел нагрівання з розплавленим металом заклали основу для створення нової галузі металургії — спеціальної електрометалургії.

Під його керівництвом створено принципово новий спосіб зварювання — електрошлаковий, вперше розпочато дослідження в галузі застосування зварювання та споріднених технологій у космосі. Борис Євгенович — головний ініціатор та ідеолог створення та впровадження унікальної технології зварювання живих тканин, яка дозволяє здійснювати відновлення фізіологічних функцій ушкоджених органів.

За цей період у Комітеті працювали 415 висококваліфікованих фахівців, більшість із них не раз обрано до його складу. Це відомі в нашій країні та за її межами науковці, викладачі, конструктори, організатори виробництва, керівники державних органів влади (рис. 1).

Таблиця 1. Нормативні документи, згідно з якими оновлювався склад Комітету

Рік	Нормативний документ, яким затверджено склад Комітету	Кількість членів Комітету
1969	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 10 вересня 1969 р., № 516 (Голова Ради Міністрів Української РСР О. Ляшко)	66
1973	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 28 квітня 1973 р., № 212 (Голова Ради Міністрів Української РСР О. Ляшко)	69
1977	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 3 травня 1977 р., № 255 (Голова Ради Міністрів Української РСР О. Ляшко)	80
1981	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 15 травня 1981 р., № 281 (Голова Ради Міністрів Української РСР О. Ляшко)	86
1985	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 30 квітня 1985 р., № 188 (Голова Ради Міністрів Української РСР О. Ляшко)	87
1989	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 31 березня 1989 р., № 96 (Голова Ради Міністрів Української РСР В. Масол)	90
1993	Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 1993 р., № 420 (Прем'єр-міністр України Л. Кучма)	90
1997	Указ Президента України від 4 березня 1997 року № 203/1997 (Президент України Л. Кучма)	88
2006	Указ Президента України від 19 квітня 2006 року № 314/2006 (Президент України В. Ющенко)	98
2015	Указ Президента України від 18 червня 2015 року № 345/2015 (Президент України П. Порошенко)	78

Склад Комітету за посадовою належністю (кількість осіб)

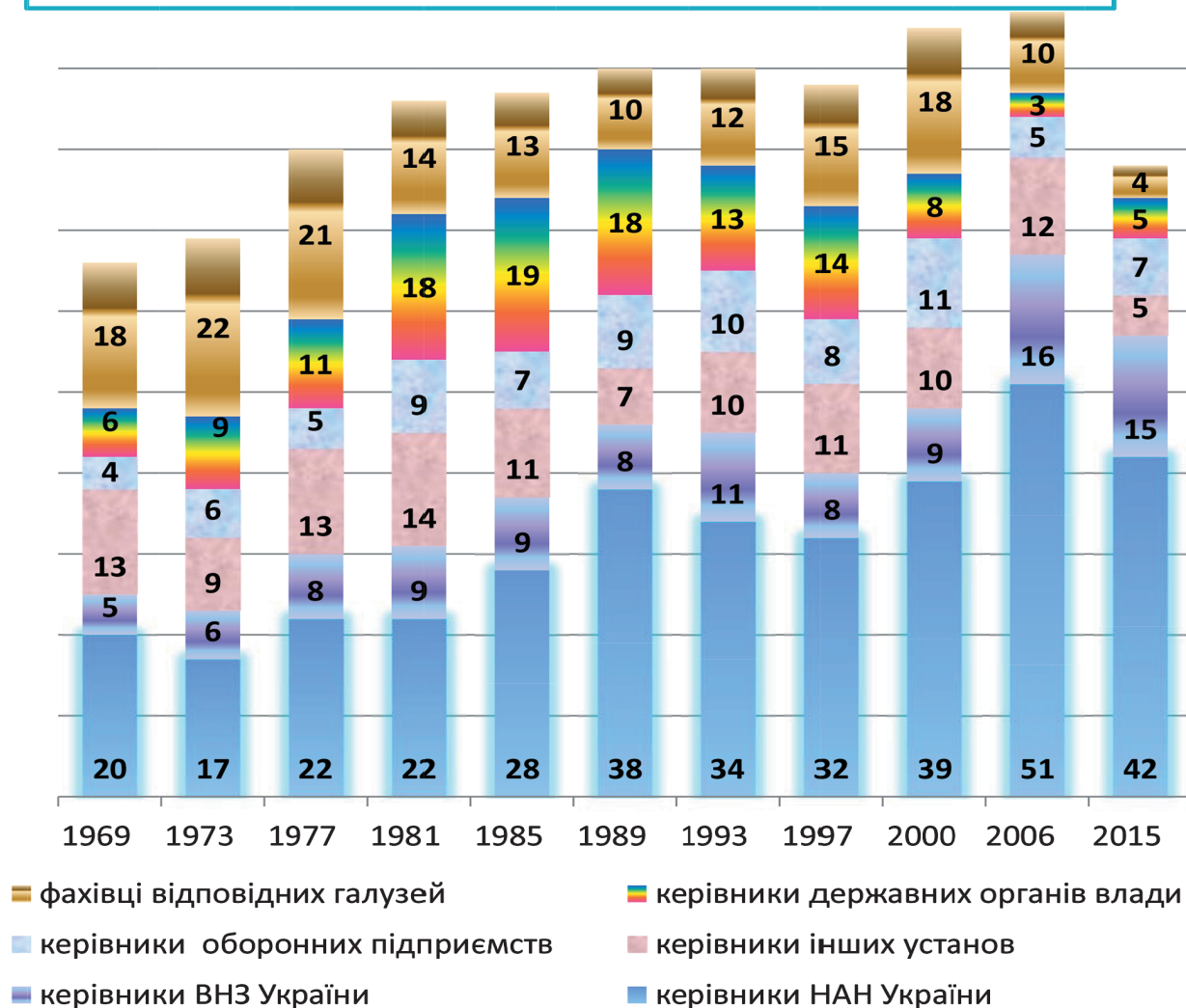

Рис. 1. Склад Комітету за посадовою належністю у різні роки затвердження персонального складу

У Комітеті понад 30 років плідно працюють академіки НАН України **Сергій Андрійович Андронаті**, **Валерій Павлович Кухар**, **Борис Сергійович Стогній** та **Ярослав Степанович Яцків**. Питома вага працівників НАН України у складі Комітету протягом останніх років стабільно зростає (рис. 2).

До роботи в Комітеті та його спеціалізованих секціях сьогодні залучено понад 500 провідних науковців і фахівців. Секцію Комітету створюють із числа членів Комітету, авторитетних учених та відомих фахівців відповідного напрямку науки для попереднього розгляду робіт, висунутих на здобуття премій, і вона є дорадчим органом Комітету. Склад секції затверджує президія Комітету, за необхідності може доповнювати кожного року відповідними вченими та фахівцями. Керує роботою секції бюро, яке створюють у складі голови, його заступників (вони, як правило, є членами Комітету) та вченого секретаря. В засіданні секції можуть брати участь тільки її члени. Рішення секції ухвалюють шляхом таємного голосування більшістю голосів присутніх на засіданні.

У складі кожної секції працює близько 25 осіб із числа найавторитетніших учених і спеціалістів відповідної галузі науки, промисловості, аграрного сектору. Зараз при Комітеті працює 22 спеціалізовані секції, а саме:

- біології,
- будівництва та будівельних матеріалів,
- геології, геофізики та географії,
- гірничої справи,
- гуманітарних наук,
- екології та захисту навколишнього середовища,
- енергетики,
- інформатики,
- легкої та харчової промисловості,
- математики і механіки,
- матеріалознавства,
- машинобудування і транспорту,
- медицини,
- металургії,
- нафти і газу,
- радіоелектроніки, приладобудування та зв'язку,

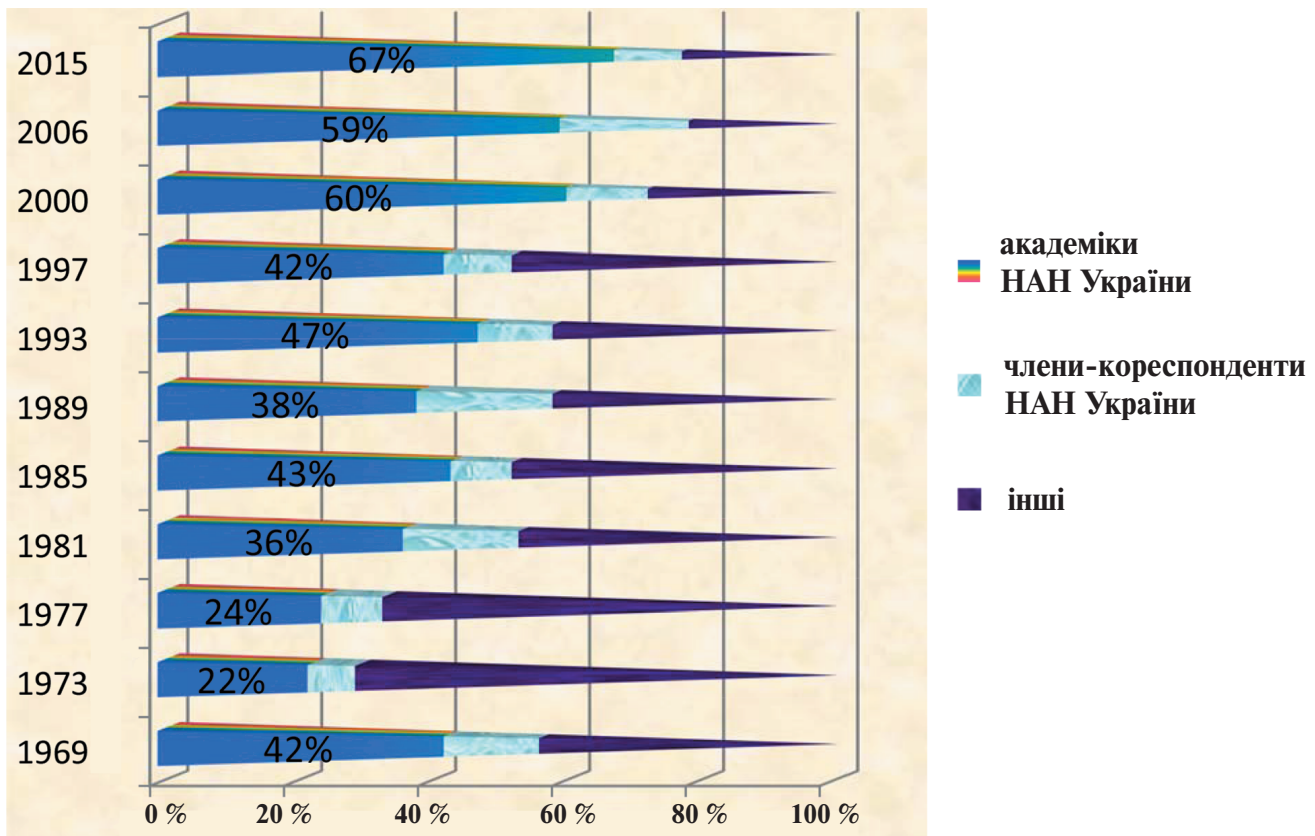

Рис. 2. Питома вага академіків НАН України в складі Комітету за роками

— сільського господарства,
— соціально-економічних наук,
— фізики,
— хімії та хімічної технології,
— розгляду праць молодих учених,
— розгляду робіт, що становлять державну таємницю.

Процес розгляду матеріалів, що представлені на присудження Державних премій, проходить в декілька етапів.

На першому етапі проводиться науково-технічна експертиза. Кожну роботу рецензують два незалежні рецензенти, а в разі потреби кількість рецензентів збільшується. Рецензії надсилають до Секретаріату Комітету.

На засіданнях спеціалізованих секцій, з урахуванням висновків рецензентів, аналізують глибину наукових результатів роботи та, за результатами обговорення шляхом таємного голосування, найкращі з них рекомендують на конкурс. Таємне голосування — це головний механізм для запобігання будь-яким корупційним порушенням.

Роботи, допущені Комітетом до конкурсу, обговорюють на наукових конференціях, семінарах, засіданнях науково-технічних і вчених рад та на офіційному веб-сайті Комітету, вони беруть участь у тематичних виставках.

На підсумкових засіданнях спеціалізованих секцій аналізують матеріали громадського обговорення робіт за змістом та загальною оцінкою їхньої наукової вартості й творчого внеску конкретних претендентів на здобуття премії.

Комітет заслуховує рекомендації секцій, ухвалює рішення щодо кандидатур на присудження Державних премій. Щоб отримати позитивне рішення комітету про преміювання, робота має набрати понад 75 % голосів присутніх членів комітету (це дуже висока планка, враховуючи велику кількість здобувачів).

Проект Указу про присудження Державних премій України в галузі науки і техніки подається на розгляд Президентів України.

За 45 років секції розглянули 3109 робіт, преміювали — 798 (25% від представлених), лауреатами стали 6307 осіб, наукові та практичні здобутки яких дістали гідну оцінку суспільства. Статистику робіт, розглянутих Комітетом у 1969—2015 рр., подано в таблиці 2.

Першими лауреатами Державної премії в 1969 році стали академік АН УРСР *Г.С. Писаренко*, член-кореспондент АН УРСР *В.Т. Трощенко*, доктор технічних наук *Г.М. Третьяченко*, кандидат технічних наук *В.М. Руденко* за цикл робіт про міцність матеріалів. Автори розробили оригінальні установки й методики для дослідження механічних властивостей матеріалів і конструктивних елементів машин за високих температур в умовах складного механічного і теплового навантаження в різних газових середовищах. У процесі досліджень уперше в світі встановлено основні закономірності характеристик міцності тугоплавких матеріалів.

Ця фундаментальна праця зробила не тільки істотний внесок у науку про міцність матеріалів і конструктивних елементів машин за високих температур, вона і тепер має велике значення для розвитку економіки.

Таблиця 2. Розгляд робіт у Комітеті за 1969—2015 роки

Рік	Подано робіт, у т. ч.			Всього подано робіт	Всього до конкурсу	Премійовано робіт, у т. ч.			Кількість премій за поло- женням	Всього премію- вано робіт	Всього лауреатів	Розмір Держав- ної премії
	роботи	підруч- ники	закриті роботи			роботи	підруч- ники	закриті роботи				
1969	61	0	3	64	32	6	0	1	10	7	37	2 500 карбо- ванців
1970	64	0	4	68	27	9	0	4	13	13	99	2 500 крб
1971	48	0	6	54	28	9	0	1	12	10	82	2 500 крб
1972	51	3	5	59	28	9	0	1	12	10	86	2 500 крб
1973	38	2	3	43	25	7	2	3	12	10	67	2 500 крб
1974	43	2	11	62	32	6	1	4	12	11	72	2 500 крб
1975	64	3	9	76	33	7	1	3	12	11	86	2 500 крб
1976	57	2	16	75	33	14	1	1	17	16	137	2 500 крб
1977	58	4	12	74	38	11	2	4	17	17	129	2 500 крб
1978	58	3	13	74	42	13	2	1	17	16	129	2 500 карбо- ванців
1979	67	4	12	83	37	15	2	1	17	18	136	2 500 крб
1980	61	4	15	80	40	13	2	2	17	17	152	2 500 крб
1981	55	3	15	73	33	16	3	5	22	24	193	2 500 крб
1982	64	2	16	82	39	15	2	5	22	22	185	2 500 крб
1983	53	2	14	69	37	15	2	5	22	22	189	2 500 крб
1969	61	0	3	64	32	6	0	1	10	7	37	2 500 крб
1970	64	0	4	68	27	9	0	4	13	13	99	2 500 крб

Рік	Подано робіт, у т. ч.			Всього подано робіт	Всього до конкурсу	Премійовано робіт, у т. ч.			Кількість премій за поло- женням	Всього премію- вано робіт	Всього лауреатів	Розмір Держав- ної премії
	роботи	підруч- ники	закриті роботи			роботи	підруч- ники	закриті роботи				
1971	48	0	6	54	28	9	0	1	12	10	82	2 500 крб
1972	51	3	5	59	28	9	0	1	12	10	86	2 500 крб
1973	38	2	3	43	25	7	2	3	12	10	67	2 500 крб
1974	43	2	11	62	32	6	1	4	12	11	72	2 500 крб
1975	64	3	9	76	33	7	1	3	12	11	86	2 500 крб
1976	57	2	16	75	33	14	1	1	17	16	137	2 500 крб
1977	58	4	12	74	38	11	2	4	17	17	129	2 500 крб
1978	58	3	13	74	42	13	2	1	17	16	129	2 500 крб
1979	67	4	12	83	37	15	2	1	17	18	136	2 500 крб
1980	61	4	15	80	40	13	2	2	17	17	152	2 500 крб
1981	55	3	15	73	33	16	3	5	22	24	193	2 500 крб
1982	64	2	16	82	39	15	2	5	22	22	185	2 500 крб
1983	53	2	14	69	37	15	2	5	22	22	189	2 500 крб
1984	53	3	15	71	34	14	2	5	22	21	193	2 500 крб
1985	53	2	16	71	33	16	2	5	22	23	188	2 500 крб
1986	58	2	14	74	31	15	2	5	22	22	191	2 500 крб
1987	56	2	18	76	33	16	0	5	22	21	178	2 500 крб
1988	64	3	13	80	35	15	2	4	22	21	164	2 500 крб

Рік	Подано робіт, у т. ч.			Всього	Всього	Премійовано робіт, у т. ч.			Кількість премій за положенням	Всього премійовано робіт	Всього лауреатів	Розмір Державної премії
	роботи	підручники	закриті роботи			роботи	підручники	закриті роботи				
1989	50	3	9	62	35	12	2	5	15	19	158	2 500 крб
1990	31	3	2	36	28	11	2	0	15	13	90	5 000 крб
1991	53	4	6	63	40	14	2	3	19	19	130	10 000 крб
1992	43	3	6	52	37	14	2	3	19	19	116	100 000 крб
1993	43	2	2	47	36	15	1	3	19	19	123	10 млн крб
1994	57	4	2	63	43	13	2	2	19	17	120	100 млн крб
1995	53	4	6	63	37	11	1	3	20	15	103	500 млн крб
1996	65	5	6	76	47	15	2	3	20	20	160	10 000 гривень
1997	75	5	5	85	49	12	2	2	20	16	138	15 000 грн
1998	75	8	9	92	50	16	2	2	20	20	158	20 000 грн
1999	73	7	6	86	45	15	2	3	20	20	177	25 000 грн
2000	55	7	6	68	45	15	2	2	20	19	158	50 000 грн
2001	62	7	6	75	45	13	2	2	20	17	141	75 000 грн
2002	60	6	14	80	37	16	1	3	20	20	181	75 000 грн
2003	67	4	12	83	38	14	1	3	20	18	161	75 000 грн
2004	67	7	10	78	41	15	2	3	20	20	173	100 000 грн
2005	57	8	3	68	37	14	3	3	20	20	155	100 000 грн
2006	51	6	9	66	39	13	2	3	20	18	157	125 000 грн

Рік	Подано робіт, у т. ч.			Всього подано робіт	Всього до конкурсу	Премійовано робіт, у т. ч.			Кількість премій за поло- женням	Всього премію- вано робіт	Всього лауреатів	Розмір Держав- ної премії
	роботи	підруч- ники	закриті роботи			роботи	підруч- ники	закриті роботи				
2007	50	5	3	58	39	14	1	1	20	16	151	125 000 грн
2008	57	4	6	67	44	16	2	2	20	20	174	150 000 грн
2009	57	5	7	69	41	15	2	3	20	20	182	170 000 грн
2010	72	52	7	84	43	15	1	3	20	19	143	180 000 грн
2011	52	5	4	61	38	15	2	3	20	20	183	200 000 грн
2012	48	5	4	57	36	15	2	3	20	20	182	220 000 грн
2013	50	3	8	61	34	15	2	3	20	20	184	250 000 грн
2014	47	3	7	57	32	Комітет рекомендує присудити 20 Державних премій (16 — роботам, які мають дозвіл для опублікування у відкритій пресі, 1 підручнику та 3 роботам, що становлять державну таємницю). Відповідні документи подано на підпис Президентів України						
2015	51	3	5	59	35	Розгляд робіт, які допущені до участі у конкурсі на здобуття Державних премій України 2015 року						
всього	2 580	177	400	3224	1141	592	73	131	830	776	6307	–

Серед інших шести премійованих у 1969 році досліджень — цикл робіт із теорії ядра видатного фізика-теоретика, академіка АН УРСР **Олександра Сергійовича Давидова**, який не тільки запропонував і розвинув теорію ядра, що дозволило на єдиних засадах пояснювати велику кількість експериментальних фактів, але й довів теорію колективних збуджених станів несферичних атомних ядер, що враховує порушення аксіальної симетрії ядер (теорія неаксіальних ядер Давидова). Олександр Сергійович заснував новий напрям у науці — молекулярну біофізику. Суть його припущення полягає в тому, що різноманітність живих організмів, яка відрізняє їх від неживої природи, зумовлена особливою організацією складних молекулярних систем, але в цих системах діють ті самі елементарні закони, які визначають властивості атомів і молекул, що входять до складу тіл неживої природи. Ця ідея знайшла блискуче підтвердження в роботах його учнів і колег. Славний науковець-теоретик спрогнозував майбутні тенденції розвитку науки, а його дослідження здобули світове визнання.

У наступні роки премію одержували такі всесвітньо відомі вчені нашої держави — двічі лауреати Державної премії:

математик **Юрій Олексійович Митропольський** — за розроблення теорії і практику застосування математичних методів для аналізу нелінійних явищ реального світу;

матеріалознавець **Іван Микитович Францевич**, головний вектор наукової діяльності якого ґрунтувався на глобальній ідеї — створювати нові матеріали із заданими властивостями для екстремальних умов експлуатації;

засновник наукової школи в галузі кібернетики **Віктор Михайлович Глушков**, який був ідеологом реалізації грандіозних державних проектів зі створення програмно-технічних комплексів для інформатизації та автоматизації господарської й оборонної діяльності країни.

Особливо варто відзначити проект Загальнодержавної системи збору та обробки інформації для управління економікою країни.

У 1976 році Державною премією відзначено видатного авіаконструктора **Олега Костянтиновича Антонова** за створення та впровадження легкого пасажирського літака АН-24.

У конструкції літака вперше були застосовані нові матеріали, прогресивні конструкторські і технологічні рішення, які стали базою для створення пасажирських і вантажних літаків.

На рис. 3 наведено розподіл премійованих робіт за науковими напрямками. Це аналіз результативності інновацій в Україні та свідчення ступеня реалізації наукового потенціалу. Як видно, цей потенціал істотно вищий у машинобудуванні, медицині, радіоелектроніці та металургії.

На рис. 4 подано загальну статистику розглянутих Комітетом робіт.

Рис. 3. Розподіл премійованих робіт за науковими напрямками (спеціалізованими секціями) за 45 років

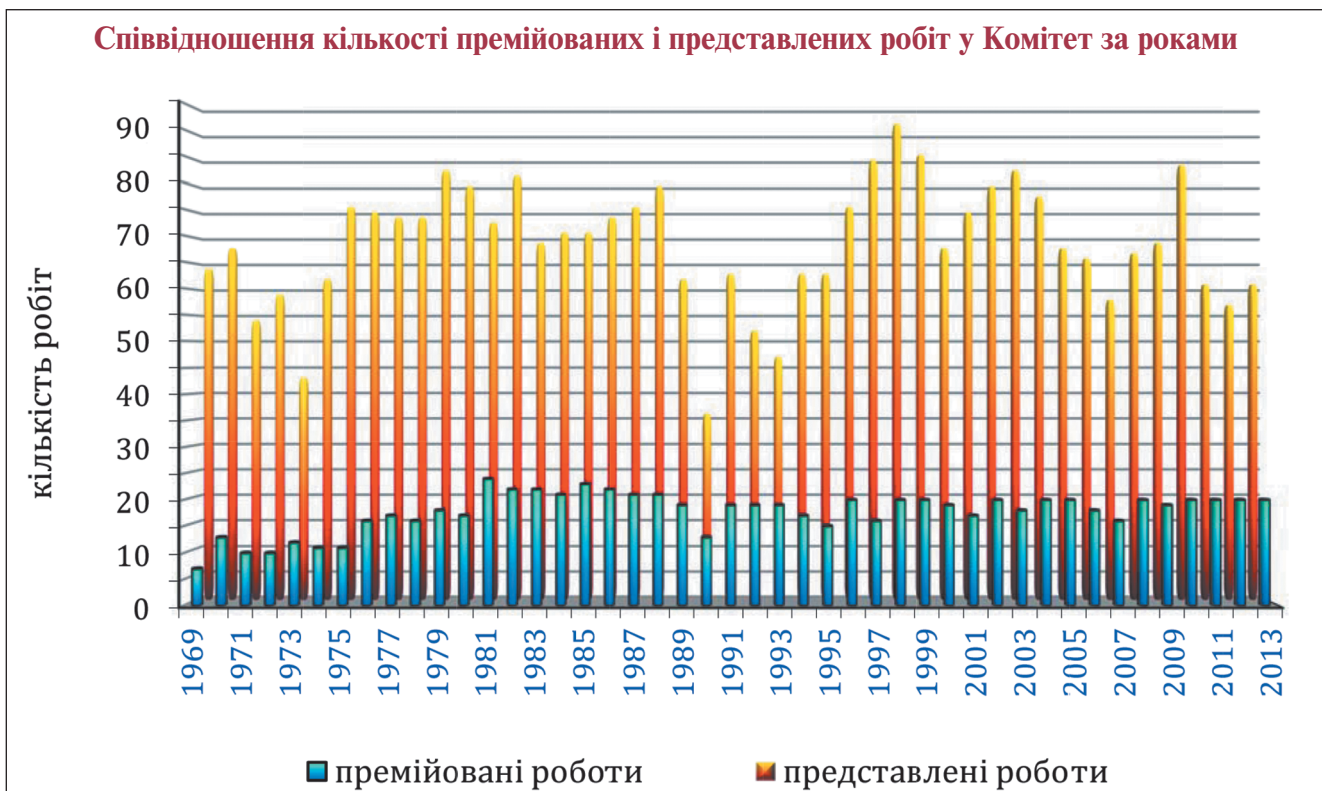

Рис. 4. Розподіл робіт, розглянутих у Комітеті, за роками

Нині Державну премію України в галузі науки і техніки присуджують авторам один раз за життя, але до 2006 р. лауреати могли її повторно отримати за нові роботи й визначні досягнення. Зазначимо, що 227 осіб отримали Державну премію декілька разів (4 % від загальної кількості лауреатів), із них тричі нагородженими були 16 осіб, — це фундатори наукових шкіл (таблиця 3).

Чотири рази Державну премію України в галузі науки і техніки отримав **Сергієнко Іван Васильович**.

Славетний хірург-кардіолог **Микола Михайлович Амосов** — автор новаторських методик у кардіології, який перший в Україні почав лікувати серцеві вади хірургічним методом, одним із перших у СРСР запровадив у практику метод штучного кровообігу, провів протезування клапана митри, створив і вдало застосував антитромботичні протези серцевих клапанів. **М.М. Амосов** започаткував низку методів хірургічного лікування пороків серця, запропонував оригінальні моделі апаратів штучного кровообігу. Його дослідження і нині допомагають ефективно лікувати хворих.

Таблиця 3. Тричі лауреати Державної премії України — засновники наукових шкіл

№	Фундатори наукових шкіл	Роки присудження
1	Амосов Микола Михайлович , ак. НАН України	1978, 1988, 1997
2	Бар'яхтар Віктор Григорович , ак. НАН України	1971, 1986, 1999
3	Возіанов Олександр Федорович , ак. НАН України	1976, 1983, 2001
4	Гасик Михайло Іванович , ак. НАН України	1977 з/р, 1998, 2004
5	Єременко Валентин Никифорович , ак. НАН України	1975, 1985, 1991
6	Дудка Ірина Олександрівна , чл.-кор. НАН України	1983, 1990, 2005
7	Долінський Анатолій Андрійович , ак. НАН України	1984, 1997, 2004
8	Згуровський Михайло Захарович , ак. НАН України	1990, 1999, 2005
9	Коркушко Олег Васильович , чл.-кор. НАН України	1984, 1997, 2003
10	Костюк Платон Григорович , ак. НАН України	1976, 1992, 2003
11	Кунцевич Всеволод Михайлович , ак. НАН України	1978, 1991, 2000
12	Морозов Анатолій Олексійович , ак. НАН України	1970, 1992 з/р, 1998
13	Немошкаленко Володимир Володимирович , ак. НАН України	1980, 1992, 2002
14	Скопецький Василь Васильович , чл.-кор. НАН України	1991 з/р, 1999, 2005
15	Старицький Лев Павлович	1980 з/р, 1992 з/р, 1998 з/р
16	Шор Наум Зуселевич , ак. НАН України	1973 з/р, 1993, 1999

Костюк Платон Григорович створив школу дослідників у галузях нейрофізіології, клітинної та молекулярної фізіології, біофізики. Вперше у світовій науці розробив методику внутріклітинного діалізу соматичної клітини та застосував її для дослідження мембранних і молекулярних механізмів цієї клітини. Вперше в СРСР застосував мікроелектродну техніку для дослідження структурно-функціональної організації нервових центрів, біофізичних та молекулярних механізмів збудження та гальмування в нервових клітинах. Зробив вагомий внесок у розкриття гомеостазу іонів кальцію в нервових клітинах та його порушень.

На честь багатьох лауреатів у наш час названо провідні науково-дослідні установи, підприємства та організації України.

Наука постійно генерує нові знання, а для їхньої появи, потрібні вчені, яким треба створювати умови для плідної праці.

Премія Президента України для молодих учених

Щоб допомогти у створенні атмосфери здорової конкуренції серед молодих науковців, за видатні досягнення в галузі природничих, технічних і гуманітарних наук, які сприяють подальшому розвитку науки, суспільному прогресу й утверджують високий авторитет вітчизняної науки у світі, Президент України заснував щорічні премії Президента України для молодих учених.

У 2001—2002 роки присуджено 10 премій Президента України для молодих учених Національної академії наук України (Указ Президента України № 779/2000 від 12.06.2000). У 2003—2008 роках присуджено 25 премій, із них десять — для молодих учених Національної академії наук України (Указ Президента України № 253/2003 від 24.03.2003). Від 2009 року присуджується щороку сорок премій (із них — п'ятнадцять премій для молодих учених Національної академії наук України) в розмірі 20 тисяч гривень кожна (Указ Президента України № 444/2008 від 16.05.2008). Від 2014 року розмір премії становить 40 тисяч гривень кожна (Указ Президента України № 374/2013 від 08.08.2013).

Чотирнадцять років Комітет розглядає роботи молодих учених і приймає попереднє рішення щодо кандидатур для присудження цієї високої нагороди.

У конкурсі на здобуття премії беруть участь наукові працівники, докторанти, аспіранти, стажисти-дослідники та інженерно-технічні працівники установ, організацій, підприємств Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, наукових установ та вищих навчальних закладів як індивідуально, так і в складі колективу претендентів.

Для розгляду робіт молодих учених у Комітеті створено спеціалізовану секцію з найавторитетніших науковців та спеціалістів із різних галузей економіки. Залежно від наукового напрямку представлених робіт або в разі необхідності, президія Комітету вносить відповідні зміни до персонального складу секції.

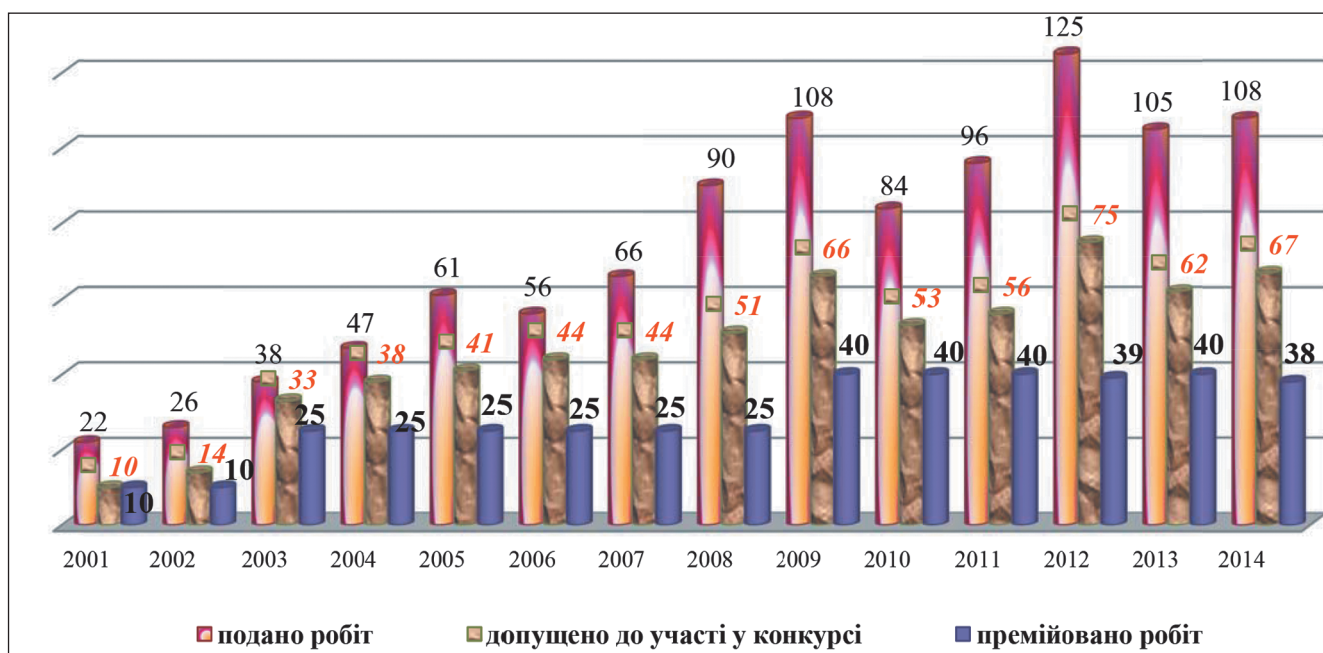

Рис. 5. Статистика робіт поданих на здобуття премії Президента України для молодих учених

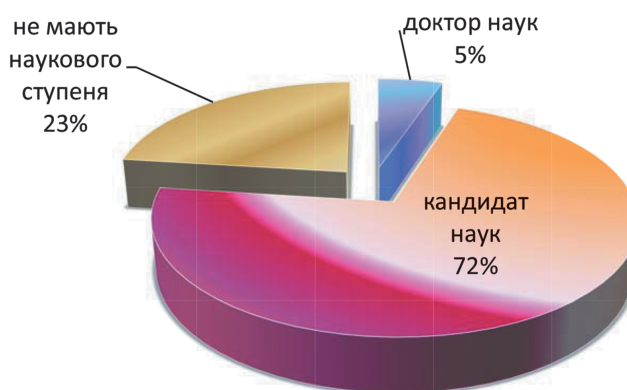

Рис. 6. Питома вага кандидатів і докторів наук у загальній кількості лауреатів премії Президента України для молодих учених

Процес розгляду матеріалів, що представлені на присудження премій Президента, проходить в декілька етапів. Спочатку всі роботи проходять науково-технічну експертизу незалежними офіційними рецензентами, потім рецензії аналізують куратори (з членів секції) за відповідними науковими напрямами. За результатами обговорення шляхом таємного голосування визначається рейтинг праць і найкращі з них рекомендують на конкурс.

Роботи, допущені президією Комітету до конкурсу, знов обговорюються на наукових конференціях, семінарах та на веб-сайті Комітету.

На наступному етапі відбувається підсумкове засідання спеціалізованої секції, яка розглядає роботи молодих учених, де змістовно аналізують матеріали громадського обговорення робіт та дають загальну оцінку наукового значення роботи, оцінюють творчий внесок конкретних претендентів на здобуття премії.

За результатами обговорення таємним голосуванням приймають рішення секції про рекомендацію

робіт та їхніх авторських колективів на здобуття премії Президента України для молодих учених. Усі рекомендації секції заслуховують на засіданні президії Комітету, де шляхом таємного голосування приймають остаточне рішення. У вигляді проекту Указу Президента пропозиції президії Комітету подають на затвердження.

За чотирнадцять років в Комітеті було розглянуто 819 робіт, нагороджено — 329 (рис. 5). Лауреатами стали 807 молодих науковців, із яких майже 80% вже мають науковий ступінь (рис. 6). Ця найвища відзнака досягнень молодих науковців у незалежній Україні сприяє їхньому самоствердженню в науці в атмосфері здорової конкуренції і створенню ними нових наукових проектів.

У наших наукових центрах, вищих навчальних закладах є унікальні команди, які вже тепер працюють над створенням принципово нових рішень і технологій.

Молоді дослідники мають стати рушійною силою реалізації національної технологічної ініціативи як проривного проекту державного масштабу.

Стипендії Президента України та Кабінету Міністрів України для молодих учених

Для адресної підтримки талановитих молодих учених від 1994 року засновано *стипендії Президента України та Кабінету Міністрів України для молодих учених*. Їхня кількість і розмір визначається Кабінетом Міністрів України, а рішення про призначення приймають на засіданні президії Комітету за поданням національних академій наук України та колегій міністерств двічі на рік (на термін до двох років).

Постановою КМУ від 16.08.1994 р. № 560 засновано 300 стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених та затверджено Положення про стипендії. Постановою КМУ від 26.12.2003 р. № 2024 кількість стипендій збільшено до 320 (Постановою КМУ № 872 від 19.09.2012 кількість стипендій зменшено до 250. Постановою КМУ від 03.07.2013 р. № 473 кількість стипендій збільшено до 320). Розмір стипендій подано у таблиці 4. Близько 3000 молодих науковців отримували стипендію Кабінету Міністрів України для молодих учених.

Указом Президента України № 100/1994 від 22.03.1994 засновано 200 стипендій Президента України для молодих учених НАН України. Постановою КМУ № 582 від 23.08.1994 затверджено Положення про стипендії. Указом Президента № 444/2008 від 16.05.2008 збільшено кількість стипендій до 300.

Розмір стипендій подано у таблиці 5. Понад дві тисячі молодих науковців отримували стипендію Президента України для молодих учених.

Комітет із Державних премій України в галузі науки і техніки, заохочуючи на загальнодержавному рівні вчених і фахівців за значний внесок у розвиток науки і техніки, відбираючи найкращі наукові роботи, які є гордістю України, акцентує увагу соціуму на визначних здобутках, які необхідно інтенсивніше впроваджувати в національну економіку.

Світовий досвід переконливо свідчить, що перехід до інноваційної економіки можливий лише за умови ефективного використання інтелектуального потенціалу нації, впровадження у виробництво результатів творчої праці. ■

Таблиця 4. Розмір стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених

Нормативний документ, яким затверджено розмір стипендії	Розмір стипендії
Постанова КМУ № 296 від 19.04.1995	5,5 млн крб
Постанова КМУ № 1014 від 18.12.1995	6,7 млн гривень
Постанова КМУ № 2083 від 28.12.1998	90 гривень
Постанова КМУ № 215 від 24.02.2003	180 гривень
Постанова КМУ № 1275 від 24.12.2005	270 гривень
Постанова КМУ № 757 від 27.08.2008	810 гривень
Постанова КМУ № 872 від 19.09.2012 (набрала чинності від 01.01.2013)	100 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб

Таблиця 5. Розмір стипендій Президента України для молодих учених НАН України

Нормативний документ, яким затверджено розмір стипендії	Розмір стипендії
Постанова КМУ № 1014 від 18.05.1995	7,8 млн крб
Постанова КМУ № 698 від 18.05.1998	100 гривень
Постанова КМУ № 1462 від 26.09.2002	200 гривень
Постанова КМУ № 1107 від 22.11.2005	300 гривень
Постанова КМУ № 757 від 27.08.2008	900 гривень
Постанова КМУ № 872 від 19.09.2012 (набрала чинності від 01.01.2013 р.)	120 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб